

УДК [330.101:331.522.4] (477)
DOI 10.36030/2310-2837-2(101)-2021-11-20

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

А. Є. Никифоров,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Стаття присвячена актуальним питанням визначення сутності та ознак інтелектуального потенціалу країни; розкриваються спільні й відмінні риси інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу; обґрунтовується структура та характеристики складових інтелектуального потенціалу; висвітлюється вплив цифровізації і досліджується система факторів, що формують інтелектуальний потенціал; надається стисла характеристика цифрових продуктів і послуг; обґрунтовується роль ринку та держави у трансформації інтелектуальних ресурсів, мобілізації інтелектуального потенціалу та формуванні інтелектуального капіталу. Досліджується ресурсний генезис інтелектуального потенціалу. Інтелектуальні ресурси класифікуються на: людський інтелект, штучний інтелект та інтелектуальні продукти.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси; інтелектуальний потенціал; інтелектуальний капітал; інновації; цифровізація; цифрові продукти.

MANAGING THE DEVELOPMENT OF NATIONAL INTELLECTUAL POTENTIAL IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

A. E. Nykyforov,

Kyiv National Economic University named after Vadim Getman

The article is assigned to the current nutritional status of the day and sign of the intellectual potential of the country; open the intellectual potential and intellectual capital; the structure and characteristics of warehouse intellectual potential are being rimmed; The system of factors is visible in the digitalization and the system of factors can be seen to form the intellectual potential; to find the characteristics of digital products and services; to determine the role of the market of that power in the transformation of intellectual resources, mobilization of intellectual potential and the form of intellectual capital. Resource genesis of intellectual potential will be reached. Intellectual resources are classified into: human intelligence, piece intellectual and intellectual products.

Keywords: intellectual resources; intellectual potential; intellectual capital; innovation; digitalization; digital products.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах цифровізації теоретико-методологічні та науково-прикладні засади ефективного управління розвитком та використанням інтелектуального потенціалу національної економіки України потребують ґрунтовного дослідження, оскільки інформаційні ресурси, наукові знання, професійний та культурний потенціал сучасного суспільства характеризує якість продуктивних сил, визначає структуру національної економіки та її конкурентоспроможність.

Сучасний етап розвитку інформаційно-комунікаційних технологій веде до формування нового індустріального укладу, визначає ключові напрями розвитку національної економіки: створюються системи штучного інтелекту, глобальні інформаційні мережі, робототехніка, безпілотний транспорт, електронна торгівля, технології обробки великих даних, високотехнологічні продукти. Досягнення глобальної конкурентоспроможності в цих напрямках є головним викликом для вітчиз-

няної науки, освіти, економіки та урядування. Створення високотехнологічних продуктів досягається насамперед за рахунок розвитку інтелектуального потенціалу, створення економічних механізмів його мобілізації і трансформації в інтелектуальний капітал, цифровізації діяльності. Послідовність перетворення здібностей людей у кінцевий результат економіки знань може бути виражений у вигляді структуроутворюючого категорійного ряду: інтелектуальні ресурси → інтелектуальний потенціал → інтелектуальний капітал → інноваційна діяльність → інноваційний продукт → інтелектуальна власність → інноваційна продукція. Найважливішими з точки зору ефективності усього процесу трансформації є його перші стадії – формування та мобілізація інтелектуального потенціалу в національній економіці, яке відбувається у ринковому середовищі, під впливом держави та цифровізації. Саме розкриття ролі ринку та держави в цьому процесі визначено як імператив нашого дослідження, який створює теоретичну основу для розробки необхідного, першочергового інструментарію

© Никифоров А. Є., 2021

публічного управління інноваційною діяльністю в Україні на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвитку теорії інтелектуального потенціалу, дослідженню проблем вимірювання, державного управління відтворенням та мобілізацією інтелектуального потенціалу присвячені відомі праці українських учених Ю. Бажала (2017), В. Базилевича (2015), О. Бутніка-Сіверського (2002; 2017), В. Гейця (2015), А. Гриценка (2016), Б. Данилишина (2006), О. Кендюхова (2008; 2011), В. Кириленка (2017), Є. Панченко (2005), В. Семиноженка (2005), Л. Федулової (2006; 2014) та ін. Однак, зважаючи на всеохопний характер сучасних системних перетворень, значний пласт науково-практичних проблем поки що залишається не розв'язаним.

Найбільш актуальними для України є дослідження процесів формування й відтворення інтелектуального потенціалу, публічного управління на загальнодержавному рівні розвитком інтелектуального потенціалу в умовах цифровізації, впливу інституціонального середовища на трансформацію інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал, забезпечення реалізації права інтелектуальної власності, підвищення конкурентоспроможності інтелектуального потенціалу країни на шляху до європейської інтеграції тощо. У теоретичному аспекті актуальною залишається проблема розробки понятійного апарату дослідження інтелектуального потенціалу і, зокрема, розмежування категорій «інтелектуальний ресурс», «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал».

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення основних методологічних підходів до формування механізму управління інтелектуальним потенціалом у національній економіці для активізації його розвитку та підвищення ефективності його використання.

Виклад основного матеріалу. У науці вважається, що потенціал системи означає її здатність (можливість) здійснити певну роботу. Зміст цього поняття полягає в тому, що система характеризується величиною здатності до здійснення роботи (дії), яка може бути вимірною. При цьому величина потенціалу залежить від параметрів самої системи і оточення, з яким вона взаємодіє. У процесі роботи величина потенціалу системи змінюється. У науці поняття «потенціал» стосовно суб'єктів соціально-економічних відносин трактується як можливість окремої особи, суспільства, держави

в якій-небудь сфері діяльності, наприклад економічний потенціал (Великий енциклопедичний словник, 2004). Ці можливості також залежать від параметрів особи або соціально-економічної системи, які зумовлені наявними ресурсами або такими, які можна отримати, та ступенем їх залучення до певної дії. Поняття «ресурс» ототожнюється із запасом – джерелом засобів, якими володіє (розпоряджається) людина, суспільство, держава. Віддача ресурсів залежить від оточення – інституційних чинників, зокрема процесу цифровізації, у тому числі структури продуктів і послуг цифровізації. В економіці ресурси й потенціал – пов'язані поняття, але не тотожні. Ресурси становлять потенціал за умов певної структури, повноти їх використання та якості (які зумовлюють віддачу або продуктивність), що відповідає певному рівню технології, а та, у свою чергу, залежить від рівня цифровізації як виробничих процесів, так і суспільно-економічних відносин. Така дефініція потенціалу використовується, наприклад, у характеристиці сутності термінів «виробнича потужність» – у мікроекономіці, «крива виробничих можливостей» – у макроекономіці тощо.

Отже, у сучасному науковому трактуванні поняття потенціалу суб'єктів економіки можна виділити такі ознаки: здатність дії; ресурсний генезис; можливість ідентифікації, визначення якісної характеристики та кількісну оцінку величини; динамічний характер параметрів; залежність від параметрів суб'єкта економічних відносин та його взаємодії із зовнішнім оточенням; інтегральний характер, який є результатом впливу різноманітних ресурсів та чинників.

Проводячи гносеологічний аналіз інтелектуального потенціалу, слід відзначити його ресурсний генезис. Носієм інтелекту є людина, якій притаманна природна здатність мислити, сукупність розумових функцій, що перетворюють в економіці знання на інноваційні продукти. Ця діяльність на сучасному рівні знань, інформаційних технологій та розвитку цифровізації не може здійснюватися без залучення штучного інтелекту. Інтелектуальна діяльність людини передбачає засвоєння і використання накопиченої інформації.

Можливість ідентифікації потенціалу зумовлена дескриптивним змістом цього поняття – відповіддю на запитання «щодо кого або чого визначається потенціал?». Стосовно інтелектуального потенціалу такою відповіддю є сукупність ресурсів, які виступають носіями знань, засобами сприйняття та оброблення інформації, втіленням знань в інтелектуальних продуктах та їх отриманням за допомогою інформаційно-комунікаційних

систем. Можливість вимірювання та кількісної оцінки величини інтелектуального потенціалу є функцією нормативного змісту цієї категорії*, оскільки для кожного з цих видів ресурсів не тільки розроблені методи кількісної оцінки і компаративного аналізу, а й зібрана досить багата статистика (Едвінсон, 2005).

Динамічний характер інтелектуального потенціалу проявляється в тому, що, на відміну від фізичних об'єктів, його використання приводить не до зменшення, а, навпаки, до збільшення потенціалу. Інтелектуальний потенціал країни, як і людини, також постійно змінюється. Висновки щодо його якісних змін можуть бути зроблені за допомогою зіставлення потенціалів у різні моменти часу. Також застосовуються компаративні методи, у яких як норми використовується приведена величина потенціалу іншої країни чи середня приведена величина потенціалу групи країн.

Величина інтелектуального потенціалу залежить від взаємодії його складових із зовнішнім оточенням. Чим більше людина отримує інформації для здійснення інноваційної діяльності, тим більша продуктивність інноваційної праці, тим більше підстав для прийняття підприємницького рішення, отже більшим є її інтелектуальний потенціал. Значною мірою нові знання та інформацію людина отримує завдяки дифузії, яка відбувається через комунікаційні канали завдяки цифровізації. На нашу думку, доцільно виділити такі основні умови впливу цифровізації на формування інтелектуального потенціалу:

- підвищення вимог до знань у галузі інформаційно-комунікаційних технологій і навичок використання цифрових пристроїв та їх програмного забезпечення;
- підвищення частки інтелектуальної праці порівняно з фізичною;
- зміни в структурі попиту на ринку праці, що проявляються у зростанні попиту на висококваліфікованих працівників, які володіють компетентностями роботи з цифровими пристроями;

- автоматизація, роботизація та інформатизація діяльності;
- поява нового обладнання, програмного забезпечення та баз даних;
- поліпшення якості управління та якості продукції;
- зростання рівня корпоративної культури;
- зміна організаційних форм та структур суб'єктів управління та господарської діяльності;
- підвищення ефективності використання економічних ресурсів за рахунок удосконалення технологій та поліпшення якості управління;
- оптимізація змінних і постійних витрат.

На всіх рівнях своєї типології інтелектуальний потенціал формується завдяки розвитку ринку споживання продукції та послуг сфери інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація являє собою процес повсюдного поширення циф-

Таблиця 1. Базові складові цифрової економіки

Базові складові	Характеристика
Цифрова інфраструктура	Включає апаратні засоби, програмне забезпечення, телекомунікаційні канали, бази даних
Цифрові ділові операції	Охоплюють бізнес-процес, реалізуються через комп'ютерні мережі в рамках віртуальних взаємодій між суб'єктами віртуального ринку
Електронна комерція	Передбачає вибір покупцем товарів та послуг на ринку, їх оплату та замовлення доставки за допомогою мережі «Інтернет». На сучасному етапі електронна комерція є одним із найбільших сегментів цифрової економіки.

Джерело: складено авторами на основі (Краус, 2018).

рових технологій і є формою становлення цифрової економіки.

Українська галузь інформаційних технологій має досвід створення цифрових продуктів світового класу із застосуванням таких технологічних концепцій, як IoT, BigData, Cloud Computing, Blockchain, Artificial Intellect та ін. Ці та подібні продукти належать до сфери штучного інтелекту і є, на наш погляд, невід'ємною частиною загальнонаціонального інтелектуального потенціалу. Найбільш досконалі компетенції набути в банківській сфері, е-комерції, сфері охорони здоров'я, страхуванні, телекомунікаційній сфері, медіа та роздрібній торгівлі. Деякі види продукції і послуг цифрової економіки, використання яких є чинником формування загальнонаціонального інтелектуального потенціалу на сучасному етапі, наведені в табл. 2.

* Слід зазначити, що вимірювання інтелектуального потенціалу здійснюється за допомогою натуральних або штучних, переважно рейтингових показників.

Таблиця 2. Продукти/послуги цифрової економіки

Назва продукту/ послуги	Характеристика
Governance Technology (GovTech)	Інформаційно-комунікаційні технології, мережі і великі дані для прийняття рішень у сфері управління суспільними процесами урядом, ринком або мережею на рівні родини, національної спільноти, формальної або неформальної організації, території або регіону, які спираються на закони, норми, правила або інститути
NanoTechnology (NanoTech)	Сукупність технологічних методів для дослідження й розробки теоретичних обґрунтувань, створення і використання практичних методів аналізу й синтезу, а також методів виробництва і використання продуктів із заданою атомною структурою шляхом контрольованого маніпулювання окремими атомами і молекулами
Digital Insurance (цифрове страхування)	Проникнення цифрових технологій у страхові бізнес-процеси, що проявляється у переведенні страхового інформаційного поля з аналогового у цифровий формат і подальшої систематизації, використанні, обробці інформації страхового бізнесу в цифровому форматі
Insurance Technology (InsurTech)	Використання технологічних інновацій, покликаних витіснити заощадження та ефективність з існуючої моделі страхової галузі шляхом пропонування ультрамодифікованих полісів, соціального страхування, динамічного ціноутворення премій відповідно до спостережуваної поведінки страхувальників
Legal Technology (LegalTech)	Інформаційно-технологічне обслуговування професійної юридичної діяльності, яке реалізується шляхом онлайн-посередництва між замовником і юридичною фірмою або надання інструментів для юридичного самообслуговування, виключаючи необхідність звернення до юристів
Grid Technology (GridTech)	Форма розподілених обчислень, в якій «віртуальний суперкомп'ютер» представлений у вигляді кластерів, з'єднаних за допомогою мережі, слабко зв'язаних гетерогенних комп'ютерів, які працюють разом для виконання великої кількості завдань. В економіці використовується для прогнозування й оптимізації
CRM&BPM	Customer Relationship Management (CRM) – інформаційна система управління взаємовідносинами з клієнтами компанії на основі використання технологій формування стратегій, планування, моніторингу й аналізу бізнесу – Business Process Management (BPM)
Digital marketing	Цифровий маркетинг використовується як термін, що поєднує таргетивний та інтерактивний маркетинг товарів і послуг, які використовують цифрові технології для залучення потенційних клієнтів і утримання їх як споживачів. Головним завданням цифрового маркетингу є просування бренду і збільшення продажів
(BioTech)	Використання цифрових технологій дослідження і проєктування лікарських засобів, препаратів підвищення імунітету та вакцин
ePrescribing	Використання інформаційно-комунікаційних технологій для електронного виписування рецептів і їх передачі по цифрових мережах
BlockChain	Побудований за допомогою цифрових технологій послідовний ланцюг блоків, які містять інформацію. Зв'язок між блоками здійснюється не тільки за допомогою нумерації, а й хеш-суми та хеш-суми попереднього блока, забезпечуючи таким чином взаємозв'язок та надійність збереження інформації
Retail Technology (RetailTech)	Інформаційно-комунікаційні технології продажу товарів у роздрібній торгівлі
Financing Technology (FinTech)	Сукупність інформаційних продуктів та послуг на основі використання цифрових технологій для поліпшення фінансової діяльності, які надаються через інтернет

Джерело: розроблено автором.

Загальний аналіз наукової літератури дає змогу визначити та виокремити три методологічних підходи, які використовуються при визначенні сутності категорії «загальнонаціональний інтелектуальний потенціал».

Перший ототожнює інтелектуальний потенціал з інтелектуальними ресурсами (Стратегічні виклики, 2007). Цей підхід не можна визнати правильним повною мірою, адже хоча інтелектуальний потенціал і має ресурсний генезис, його мобілізація, а тим більше величина, зумовлені мотивацією людини. Цей висновок є важливим

для нашого дослідження, адже людина має власні потреби й інтереси та керується ними у своїх діях. Діяльність людини лише опосередковано підпорядковується певним із зовні заданим установам.

Другий підхід значно розширює зміст категорії «інтелектуальний потенціал», включаючи до нього нематеріальні активи (Федулова, 2009) або навіть матеріальні та фінансові ресурси. З цим не можна погодитися повною мірою, адже до нематеріальних активів належать і такі, які не є інтелектуальними за своєю природою, напри-

клад права користування природними ресурсами (землею, водою, надрами і т. ін.), дозволи на здійснення деяких видів діяльності. Інша проблема виникає, на наш погляд, стосовно належності до інтелектуального потенціалу матеріальних і фінансових ресурсів, «які задіяні у двох тісно зв'язаних між собою ключових сферах інтелектуального життя суспільства – науці й освіті». Ці матеріальні й фінансові ресурси за своїм економічним змістом є інвестиціями в економіку знань, умовою функціонування якої є цифровізація. Емпіричними дослідженнями доведений прямий нелінійний зв'язок між приростом інтелектуальних ресурсів та інвестиціями (Лін, 2011). Отже, не можна порівнювати показники, що характеризують інвестиції, та інтелектуальний потенціал безпосередньо ні з будь-яким постійним коефіцієнтом. Таким чином, інвестиції ще не означають потенціалу, оскільки ресурси, в які вони вкладаються, можуть бути використані з більшою або меншою віддачею. Саме тому цифровізація забезпечує підвищення ефективності використання інтелектуальних ресурсів.

Третій підхід, розглядаючи інтелектуальний потенціал «як здібність працівників до безперервного створення вартості», ототожнює його з інтелектуальним капіталом. Цей підхід найчастіше трапляється у працях західноєвропейських учених. Він є відображенням, на нашу думку, сталих у розвинутих країнах інституціональних чинників використання інтелектуального потенціалу в економіці. Ми маємо на увазі ті чинники, які надає розвинута демократія та високий рівень цифровізації суспільного життя для реалізації інтелектуального потенціалу. За рахунок високого попиту на інновації в цих країнах ринок постійно надсилає імпульси попиту на здійснення інноваційної діяльності. Конкурентоспроможне високотехнологічне виробництво може задовольнити цей попит. Державна інноваційна політика за допомогою безпосередніх та опосередкованих методів управління та високий рівень цифровізації сприяють формуванню у сфері бізнесу ефективних стимулів для здійснення інноваційної діяльності. Ці стимули викликають високу мотивацію інноваційної праці та інноваційного підприємництва. Національні інноваційні системи цих країн, маючи потужні інтелектуальні ресурси, матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, є фундаментом економіки, заснованої на знаннях. За цих умов «коефіцієнт трансформації» інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал є досить високим і відносно стабільним. Останнє приводить, на нашу думку, до ототожнення ба-

гатьма дослідниками, які є прихильниками цього напрямку, понять «інтелектуальний потенціал» та «інтелектуальний капітал».

Для розмежування сутності категорій «інтелектуальний потенціал» та «інтелектуальний капітал» як об'єктів управління в економіці знань слід звернутися до сучасних теоретико-методологічних підходів, які трактують знання, навички, здібності та інші властивості індивіда як виробничі ресурси та представляють їх у відповідній формі капіталу. Більшість економічних теорій спільні в тому, що основними ознаками інтелектуального капіталу є: по-перше, формування капіталу неможливе без здійснення певних витрат матеріальних і фінансових ресурсів, а також витрат часу; по-друге, функціонуючий капітал надає змогу отримувати дохід від його використання; по-третє, здібності людей, залучених у сферу виробничих відносин, використовуються для створення доданої вартості, яка втілена в інноваційних товарах та послугах (Беккер, 2003; Шульц, 1971). В економіці країн, що розвиваються, до яких належить Україна, інтелектуальні ресурси функціонують як капітал лише частково, вони не повністю залучені у сферу виробничих відносин. Отже, об'єктивними є якісна та кількісна відмінності між залученими і реалізованими в економіці інтелектуальними ресурсами (капіталом) та можливостями цих ресурсів у створенні інновацій (потенціалом).

У визначених поняттях, що характеризують ознаки потенціалу і капіталу, відмінності очевидні. Перша з них визначає можливість використання інтелектуальних ресурсів у процесі інноваційної діяльності, друга – реальне використання цих ресурсів. Виходячи з цього сутність загальнонаціонального інтелектуального потенціалу можна визначити як можливість інноваційного розвитку економіки на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів.

Трансформація інтелектуальних ресурсів, до яких включається людський інтелект, штучний інтелект, інтелектуальні продукти, в інтелектуальний капітал може бути наведена схематично (рис. 1).

Кожна з груп ресурсів має багато сфер прояву. З точки зору функціонування в економіці, що ґрунтується на знаннях, людський інтелект, наприклад, характеризується креативними здібностями, які проявляються у створенні нових знань та інноваційних продуктів, та підприємницькими здібностями, які проявляються в комерціалізації інноваційних продуктів. Ці характеристики в економіці знань в умовах цифровізації можуть виступати

об'єктами вимірювання. Параметри людського інтелекту є одночасно функцією кількох елементів: розумових здібностей, стану здоров'я, освіченості. Параметри штучного інтелекту зумовлені рівнем розвитку програмного забезпечення, технічних засобів обробки і передачі інформації, інформаційних баз. Параметри інтелектуальних продуктів визначаються спектром та якістю нового знання, практичним значенням створених об'єктів промислової інтелектуальної власності та ноу-хау.

фінансування освіти і цифровізація** є одними з основних чинників усебічного розвитку освіти та інформаційно-комунікаційних технологій, що, у свою чергу, позначається на освіченості населення країни.

За способами впливу фактори формування інтелектуального потенціалу можуть бути представлені трьома групами: фактори накопичення інтелектуальних ресурсів; фактори використання інтелектуальних ресурсів; фактори відновлення

Рис. 1. Структура та характеристики складових інтелектуального потенціалу (джерело: розроблено автором)

Елементи певних складових інтелектуального потенціалу формуються під впливом специфічної системи факторів. Таксономія здійснюється за ознаками характеру впливу на елементи інтелектуального потенціалу (збільшення, зменшення; розвиток, пригнічення), формами та способами впливу (табл. 3).

За формою впливу на інтелектуальний потенціал фактори поділяються на прямі та опосередковані. Фактори прямого впливу безпосередньо формують параметри елементів інтелектуального потенціалу. До них, наприклад, належать рівень, структура, якість освіти, які визначають освіченість людини. Опосередковані фактори справляють вплив на елементи інтелектуального потенціалу через інші об'єкти. Наприклад,

і розвитку. Перша група об'єднує фактори, що формують структуру субстанції елементів інноваційного потенціалу. До другої групи належать фактори ефективної взаємодії із зовнішнім оточенням, від яких залежить ступінь використання інтелектуальних ресурсів. Зокрема, до цієї групи належать: рівень цифровізації суспільного життя як загальна умова, публічне регулювання державою інноваційної діяльності, конкуренція на ринку інновацій, попит на інновації тощо. У третю групу включають фактори, які характеризують процес розширеного відтворення інтелектуального потенціалу (наукова та інноваційна діяльність, у результаті яких збагачується інтелект

** Визначається за допомогою як абсолютних показників – обсягу фінансування, так і відносних – рівня фінансування (відношення обсягу фінансування освіти до ВВП).

Таблиця 3. Фактори, що формують інтелектуальний потенціал

Складові інтелектуального потенціалу	Елементи інтелектуального потенціалу	Фактори, що формують елементи інтелектуального потенціалу
Людський інтелект	Розумові здібності	Групи факторів: генетичні, демографічні, соціокультурні, історичні
	Стан здоров'я	Групи факторів: генетичні, охорони здоров'я, екологічні, матеріального добробуту
	Освіченість	Рівень освіти, структура освіти, якість освіти, відповідність освіти потребам ринку, фінансування освіти
Штучний інтелект	Програмне забезпечення	Комунікативність, комп'ютерна грамотність, якість освіти, патентування програмного продукту
	Технічні засоби обробки і передачі інформації	Комп'ютеризація населення, розвиток інформаційних мереж, конкуренція на ринку національних операторів інформаційних мереж
	Інформаційні бази	Розвиток бібліотечної справи, розвиток патентних інформаційних баз, інтенсивність публікацій, поширення інтернету
Інтелектуальні продукти	Нові знання	Розвиток освіти, наукової сфери, технологій, визнання наукових шкіл, фінансування науки, суспільний статус наукової праці
	Інтелектуальна власність	Попит на інновації, конкуренція в інноваційній сфері, економічна ефективність, охорона прав на об'єкти промислової інтелектуальної власності
	Ноу-хау	Розвиток технологій, конкуренція на ринку інновацій, економічна ефективність, охорона технологічних таємниць

Джерело: розроблено автором.

людини, досягнення науково-технологічного прогресу, які додають нових знань людині, виводячи інтелектуальний потенціал на більш високий рівень, рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які є інструментами інноваційної діяльності).

Унаслідок дії факторів другої групи відбувається процес трансформації інтелектуальних ресурсів: на першій стадії – формування інтелектуального потенціалу, на другій – його мобілізація у ринковій економіці як інтелектуального капіталу (рис. 2). Подібного погляду на трансформування інтелектуального ресурсу дотримується П. Друкер, на думку якого знання само по собі не є корисним у бізнесі, воно ефективно лише тією мірою, якою воно створює користь у житті за межею бізнесу – у світі ринків і споживачів (Друкер, 2006).

Висновки. 1. «Інтелектуальний потенціал» та «інтелектуальний капітал» – відмінні за змістом категорії. Інтелектуальний потенціал країни – це можливість інноваційного розвитку економіки на основі використання інтелектуальних ресурсів. Інтелектуальний капітал країни – це сукупність функціонуючого в економіці інтелектуального потенціалу, яка використовується для створення інноваційного продукту та приносить дохід.

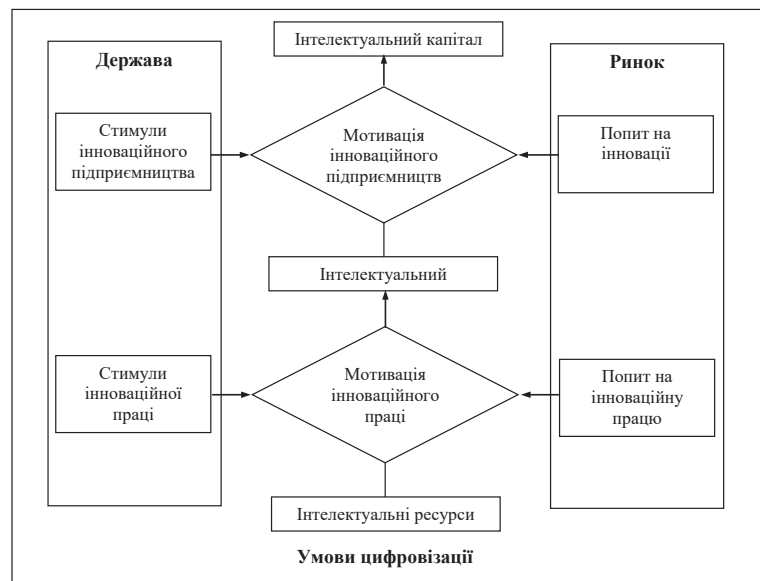

Рис. 2. Трансформація інтелектуальних ресурсів в умовах цифровізації (джерело: розроблено автором)

2. Інтелектуальний потенціал формується під впливом цифровізації суспільного життя, рівень розвитку якої прямо впливає на обсяг і продуктивність інтелектуальних ресурсів.

3. Значний вплив на розвиток інтелектуального потенціалу справляють ринок і держава. Попит на інновації стимулює бізнес до інноваційної діяльності і зумовлює систему мотивацію розвитку інтелектуального потенціалу. Державна інноваційна політика створює інституційне середови-

ще, яке сприяє формуванню у бізнесі стимулів до інноваційної праці, які через мотивації індивідів призводять до мобілізації інтелектуального потенціалу.

4. Інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал мають різні одиниці виміру. Інтелектуальний потенціал є інтегральним показ-

ником можливостей різних ресурсів, які мають специфічні одиниці виміру. Для їх порівняння можуть використовуватися приведені оцінки за певною шкалою, наприклад, в умовних одиницях або в балах. Інтелектуальний капітал як функціонуючий актив в економіці має грошову одиницю виміру.

Список використаних джерел

- Бажал Ю. М., Михалевич М. В. Аналіз шляхів підвищення вартості людського капіталу в перехідній економіці з використанням двохаргументної функції пропозиції праці. *Економіка і прогнозування*. 2009. № 4. С. 5–32.
- Bazylevych V., Verchenko V. Nature of Intellectual Property Insurance and its Role in Modern Economy. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. 2015. № 1(166). P. 6–13.
- Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект). *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 1. С. 16–27.
- Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал як фактор забезпечення економічної стійкості сучасних підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 4. С. 61–64.
- Інноваційна Україна 2020: нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця, А. І. Даниленка, Е. М. Лібанової, А. А. Гриценка, О. В. Макарової, М. О. Кизима, І. Ю. Єгорова, І. В. Одотюка та ін. *НАН України*. Київ, 2015. 336 с.
- Реконструктивний економічний розвиток: зміст, основні напрями і вектор соціальної справедливості: монограф. зб. / А. А. Гриценко та ін. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозування НАН України». Київ, 2016. 240 с.
- Данилишин Б., Куценко В. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання. *Економіка України*. 2006. № 1. С. 71–79.
- Кендюхов О. В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління / НАН України; Ін-т економіки пром-ті. Донецьк: ДонУЕП, 2006. 308 с.
- Кендюхов О. В. Інтелектуальний капітал підприємства: гносеологія економічної категорії. *Вісник Донецького університету економіки та права*. 2011. № 2. С. 12–16.
- Кириленко В. І. Управління інтелектуальним капіталом як фактор підвищення рівня конкурентоспроможності економіки. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2011. Вип. 23. С. 5–11.
- Панченко Є. Г. Інтелектуальний потенціал компаній: досвід емпіричного дослідження. *Економіка України*. 2005. № 10. С. 14–24.
- Семиноженко В. П., Данилишин Б. М. Новий регіоналізм. Київ: Наук. думка, 2005. 154 с.
- Федулова Л. І. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки. *Персонал*. 2006. № 11. С. 72–79.

References

- Bazhal, Yu., Mikhalevich, M. V. (2009). Analiz shlyakhiv pidvyshchennya vartosti lyuds'koho kapitalu v perekhidniy ekonomitsi z vykorystannyam dvokharhumentnoyi funktsiyi propozyitsiyi pratsi [Analysis of ways to increase the value of human capital in a transition economy using the two-argument function of labor supply]. *Ekonomika i prohnozuvannya*. № 4. P. 5–32 [in Ukrainian].
- Bazylevych, V., Verchenko, V. (2015). Nature of Intellectual Property Insurance and its Role in Modern Economy. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. №1(166). P. 6–13.
- Butnik-Siverckii O. B. (2002). Intelektual'nyy kapital (teoretichnyy aspekt). [Intellectual capital (theoretical aspect)]. *Intelektualnyy kapital*. 2002. № 1. P. 16–27 [in Ukrainian].
- Butnik-Siverckii, O. B. (2017). Intelektualnyi kapital yak faktor zabezpechennya ekonomichnoi stiiikosti suchasnykh pidpriemstv. *Ekonomika. Finansy. Pravo*. Is 4. P. 61–64 [in Ukrainian].
- Innovatsiyna Ukrayina 2020 : Natsionalna dopovid (2015) za zah. red. V. M. Heytsya, A. I. Danylenka, E. M. Libanovoyi, A. A. Hrytsenka, O. V. Makarovoyi, M. O. Kyzyna, I. Yu. Yehorova, I. V. Odotyuka ta in. [Innovative Ukraine 2020: National Report]. *NAN Ukrayiny*. Kyiv [in Ukrainian].
- Hrytsenko, A. A., Heyets, V. M., Nebrat, V. V., Deyneko, L. V. et al. (2016). Rekonstruktyvnyy ekonomichnyy rozvytok: zmist, osnovni napryamy i vektor sotsialnoyi spravedlyvosti : Monohrafichnyy zbirnyk [Reconstructive economic development: content, main directions and vector of social justice. Monographic collection]. *NAN Ukrayiny, DU «In-t ekon. ta prohnozuv / NAN Ukrayiny»*. Kyiv. Retrieved from: <http://ief.org.ua/docs/scc/2.pdf>
- Danylyshyn, B. Kutsenko, V. (2006). Intelektualni resursy v ekonomichnomu zrostanni: shlyakhy polipshennya yikh vykorystannya [Intellectual resources in economic growth: ways to improve their use]. *Ekonomika Ukrayiny*. Is. 1. P. 71–79 [in Ukrainian].
- Kendyukhov, O. V. (2006). Intelektualnyy kapital pidpriyemstva: metodolohiya formuvannya mekhanizmu upravlinnya [Intellectual capital of the enterprise: methodology of formation of the management mechanism]. *NAN Ukrayiny; Instytut ekonomiky promyslovosti. Donetsk DonUEP* [in Ukrainian].
- Kendyukhov, O. V. (2011). Intelektualnyy kapital pidpriyemstva: hnoseolohiya ekonomichnoyi katehoriyi [Intellectual capital of the enterprise: epistemology of economic category]. *Visnyk Donets'koho universytetu ekonomiky ta prava*. Is. 2. P. 12–16 [in Ukrainian].

- Большой энциклопедический словарь. 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. М. Прохорова. М. : Большая Рос. энцикл.; СПб. : Норинт, 2004. 1456 с.
- Краус Н. М., Краус К. М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій. *Інтелект XXI – 2018*. № 1. С. 211–214.
- Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. Т. 1: Економіка знань – модернізаційний проект України / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Е. Кваснюка. Київ : Фенікс, 2007. 544 с.
- Федулова Л. І. Економіка знань; НАН України; Ін-т екон. та прогнозування НАН України. Київ, 2009. 600 с.
- Lin C. Y.-Y., Edvinsson L. National Intellectual Capital: A Comparison of 40 Countries. Carol Yeh-Yun Lin, Leif Edvinsson. N.Y. : Springer, 2011. 384 p.
- Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход: избранные труды по экономической теории. М. : ГУ ВШЭ, 2003. 672 с.
- Schultz T. W. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research N.Y. : Free Press, 1971. 272 p.
- Друкер П. Ф. О профессиональном менеджменте : пер с англ. М. : Вильямс, 2006. 320 с.
- Эдвинсон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. М. : ИНФРА-М, 2005. XX. 248 с.
- Kyrylenko, V. I. (2011). Upravlinnya intelektual'nym kapitalom yak faktor pidvyshchennya rivnya konkurentospromozhnosti ekonomiky [Intellectual capital management as a factor in increasing the competitiveness of the economy]. *Teoretychni ta prykladni pytannya ekonomiky*. Is. 23, P. 5–11 [in Ukrainian].
- Panchenko, Ye. H. (2005). Intelektual'nyy potentsial kompaniy: dosvid empyrychnoho doslidzhennya [Intellectual potential of companies: experience of empirical research]. *Ekonomika Ukrayiny*. № 10. P. 14–24 [in Ukrainian].
- Seminozhenko, V. P., Danilishin, B. M. (2005). Novyii regionalizm [New regionalism]. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
- Fedulova, L. I. (2006). Stratehiya upravlinnya intelektual'noyu vlasnistyu v umovakh innovatsiyanoi ekonomiky [Strategy of intellectual property management in the conditions of innovative economy]. *Personal*. № 11. P. 72–79 [in Ukrainian].
- Bol'shoy entsiklopedicheskiy slovar' (2004). 2-ye izd., pererab. i dop. [Big encyclopedic dictionary / A. M. Prokhorov (ed). M. : Bol'shaya Rossiyskaya entsiklopediya; SPb.: Norint [in Russian].
- Kraus, N. M., Kraus, K. M. (2018). Tsyfrovyzatsiya v umovakh instytutsiyanoi transformatsiyi ekonomiky: bazovi skladovi ta instrumenty tsyfrovykh tekhnologiy [Digitalization in the conditions of institutional transformation of economy: basic components and tools of digital technologies]. *Intelekt XXI – 2018*. № 1. P. 211–214 [in Ukrainian].
- Stratehichni vyklyky XXI stolittya suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrayiny (2007) : v 3 t. T. 1: Ekonomika znan' – modernizatsiyyny proekt Ukrayiny [Strategic challenges of the XXI century to the society and economy of Ukraine : in 3 vols. Vol. 1: Knowledge economy – modernization project of Ukraine] / za red. akad. NAN Ukrayiny V. M. Heytsya, akad. NAN Ukrayiny V. P. Semynozhenka, chl.-kor. NAN Ukrayiny B. E. Kvasnyuka. Kyiv : Feniks [in Ukrainian].
- Fedulova, L. I. (2009). Ekonomika znan' [Economics of knowledge]. NAN Ukrayiny; In-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukrayiny. Kyiv. 600 p. [in Ukrainian].
- Lin, C. Y.-Y., Edvinsson, L. (2011). National Intellectual Capital: A Comparison of 40 Countries. Carol Yeh-Yun Lin, Leif Edvinsson. N.Y. : Springe.
- Bekker, G. (2003). Chelovecheskoye povedeniye: ekonomicheskoy podkhod: izbrannyye trudi po ekonomicheskoy teorii [Human Behavior: An Economic Approach: Selected Works on Economic Theory]. Moscow : HSE [in Russian].
- Schultz, T. W. (1971). Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. N.Y. : Free Press. 272 p.
- Druker, P. F. (2006). O professional'nom menedzhmente. Per s angl [About professional management. Trans. from English]. Moscow : Williams. 320 p. [in Russian].
- Edvinson, L. (2005). Korporativnaya dolgota. Navigatsiya v ekonomike, osnovannoy na znaniyakh [Corporate Longitude. Navigating the knowledge economy]. M. : INFRA-M. XX. 248 p. [in Russian].

Никифоров Анатолій Євгенович,

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, 03057, Україна, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1

Цитування: Никифоров А. Є. Управління розвитком загальнонаціонального інтелектуального потенціалу в умовах цифровізації. *Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2021. № 2 (101). С. 11–20.

Стаття надійшла: 17.05.2021

Схвалено до друку: 24.05.2021

Nykyforov, Anatolii E.,

Doctor of Science in Economics, Associate Professor, Professor of Department of National Economics and Public Administration, Kyiv National Economic University named after Vadim Getman, 54/1, Peremohy Av., Kyiv, 03057, Ukraine
E-mail: ntid@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8480-0870>

Citation: Nykyforov, A. E. (2021). Upravlinnia rozvytkom zahalnonatsionalnoho intelektualnoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii [Managing the development of national intellectual potential in the context of digitalization]. *Bulletin of the NAPA. Series «Public Administration»*. Is. 2 (101). P. 11–20 [in Ukrainian].

Article received: 17.05.2021

Accepted: 24.05.2021